

РОЗДІЛ 1 – ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА: ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ

УДК 373.5.014.6:005.336.2

ГЕНЕЗИС ПОНЯТЬ КОМПЕТЕНЦІЯ ТА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ОСВІТІ

Арабаджи Л.І.

*Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького,
вул. Гетьманська (Леніна), 20, Мелітополь, Запорізька обл., Україна*

id427348028@gmail.com

У статті розкрито аспекти формування понять “компетентність” та “компетенція” в педагогічній науці. Акцентовано увагу на змісті ключових компетентностей, проведено аналіз тлумачення поняття “компетентність” та “компетенція” різними авторами.

Ключові слова: компетентність, компетенція, здоров’язберезувальна компетентність, генезис, поняття, освіта.

ГЕНЕЗИС ПОНЯТИЙ КОМПЕТЕНЦИЯ И КОМПЕТЕНТНОСТЬ В ОБРАЗОВАНИИ

Арабаджи Л.И.

*Мелитопольский государственный педагогический университет им. Богдана Хмельницкого,
ул. Гетманская (Ленина), 20, Мелитополь, Запорожская обл., Украина*

id427348028@gmail.com

В статье раскрыты аспекты формирования понятий «компетентность» и «компетенция» в педагогической науке. Акцентируется внимание на содержании ключевых компетентностей, проведен анализ толкования понятий «компетентность» и «компетенция» разными авторами.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, здоровьесберегающая компетентность, генезис, понятие, образование.

THE GENESIS OF THE CONCEPTS OF COMPETENTNESS AND COMPETENCE IN EDUCATION

Arabadzhy L.I.

*Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
20, Getmanska (Lenina) st., Melitopol, Ukraine*

id427348028@gmail.com

In this article, an analysis of the investigations of many home and foreign scientists in the field of education, who determined the notions of “competentness”, “competence” and “health keeping competentness”, has been considered. In scientific and educational published works, there is a problem of lack of clearly determined notions of “competence” and “competentness”, that complicates the process of realizing the formation of the notions, determined in competentnesses. Scientists make some efforts of forming these notions by means of usual knowledge, skills and habits, using the features, necessary for a personality for comfortable and successful existence in modern society.

In the article, some notions, determined by different authors, have been suggested. Scientists differently express their opinions about these notions. In many cases, they identify them with well-known classical prototypes – knowledge, skills and habits.

The analysis of psychological, educational and methodical published works as well as of school practice has shown, that the problem of forming the health keeping competentness is urgent in the modern development of education.

The reformation of home education needs imaginary changes and bends its steps to the development of a self-reliant, skilled, educated, successful and sound personality, which is possible to put into effect on the basis of a competentness approach. In published source there are two key notions of the competentness approach; they are competence and competentness. There is not any univalent interpretation of these notions yet, but scientists determined a range of issues, rendering the content and sense of these notions.

The definitions of the notions of “competentness” and “competence”, given in the article, are a peculiar proof of using these notions in the professional activities of man. This fact cannot prevent from using these notions in education. The acquisition of competences and competentness by a student at school, college or university will favour the formation of a competent person in a certain field.

The content analysis in my investigation has enabled me to lay down my own definitions of the notions of “competentness”, “competence” and “health keeping competentness”.

Competentness is an ability to realize a totality of knowledge, skills, habits and life experience in a certain sphere of activities.

Competence is knowledge, skills, habits, specific features of a personality and capacities, acquired in life experience, in a certain sphere of activities.

Health keeping competentness is an ability of realizing knowledge and a totality of health components (physical, psychic, spiritual, social) in vital activities of man.

Key words: competentness, competence, health keeping competentness, genesis, notion, education.

Постановка проблеми. У наш час напрацьований достатній теоретичний матеріал щодо формування понять «компетентність» та «компетенція». Однак все одно виникає потреба в уточненні цього поняття щодо формування компетентності та компетенції в освіті.

Сучасний розвиток вітчизняної освіти набуває певних змін у зв'язку з системою навчання. Провідною ланкою реформування сучасної освіти є розвиток особистості в різних аспектах існування та еволюції суспільства. Терміни «компетенція» і «компетентність» використовуються в сучасній науково-педагогічній літературі та державних оновлених документах у сфері освіти. Перед новітньою педагогікою постав ряд проблем:

- розуміння сутності компетенції і компетентності фахівців;
- як формувати компетенції та розвивати компетентності у фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Компетентність – це особистість у певній ситуації через мобілізацію когнітивних, афективних, вольових якостей, умінь і досвіду [3, с.9]. Компетенція – це можливість встановлення зв'язку між знаннями і ситуацією, або в ширшому розумінні – це здатність знайти, виявити процедуру (знання і дію), яка придатна для розв'язування проблеми. Компетенція не може бути визначена через певну суму знань і вмінь, оскільки значна роль у її застосуванні належить обставинам [3, с.8].

Над проблемою понять компетентність та компетенція працювали О. Бабенко, С. Бондар, А. Хуторський, І. Зимня, В. Шадриков, Н. Хомський та ін.

Мета. Здійснити аналіз досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі освіти, які визначили поняття «компетентність» та «компетенція».

У державному стандарті базової та середньої освіти представлені завдання та вимоги щодо освіченості учнів на основі сукупності компетентностей та компетенцій.

У державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зроблено акцент на розвиток і формування низки компетентностей, які характеризують учня, готового до виходу в доросле життя.

Компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці; компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, відношень у певній сфері діяльності людини [4].

Але в науковій та педагогічній літературі існує проблема відсутності чітко визначених понять «компетенція» та «компетентність», що ускладнює процес реалізації формування понять, визначених у компетентностях. Вчені докладають певних зусиль формування цих понять за допомогою звичних знань умінь та навичок, використовуючи якості, необхідні особистості для комфортного і успішного існування в сучасному суспільстві. Виходячи з актуальності проблеми, слід визначитись з дефініцією понять «компетенція» та «компетентність».

Вчені неоднозначно висловлюють думку про ці поняття. Найчастіше ототожнюють їх з уже відомими класичними прототипами – знання, уміння та навички. Поняття компетентність виникло ще в 70-х роках у США і тлумачилось, як високі професіональні якості людини. Мабуть, використовуючи його в педагогіці, є сенс виховувати професіонального випускника школи. Ці поняття поширені в різних сферах життєдіяльності людини і мають деякі пояснення. За словниковими джерелами чітко простежується, що поняття «компетентність» та «компетенція» зарубіжного походження.

Компетенція у перекладі з латинської *competentia* означає коло питань, у яких людина добре обізнана, володіє пізнанням та досвідом, компетентний – знаючий, обізнаний у певній галузі. Компетентність - володіння компетенцією, володіння знанням, яке дозволяє судити про щось [8, с.48].

У перекладі з німецької *kompetent* і французької *competent* компетентний – це здібний, знаючий, обізнаний, авторитетний у якій-небудь галузі [6].

Формування компетенцій відбувається засобами змісту освіти. Зрештою в учня розвиваються здібності та з'являються можливості вирішувати в повсякденному житті реальні проблеми – від побутових до промислових та соціальних [11].

З цього приводу набуває актуальності визначення дефініції компетентність та компетенція, як основи реалізації компетентнісного підходу на основі контент – аналізу.

Компетентність – володіння учнем відповідною системою взаємопов'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь і способів діяльності щодо певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно та соціально значимої продуктивної діяльності, як передбачає його особистісне ставлення до неї й до предмета діяльності.

1. Компетентна особистість – це особистість зі сформованими компетенціями [1, с.42].
2. Компетентність – це особистість у певній ситуації через мобілізацію когнітивних, афективних, вольових якостей, умінь і досвіду [3, с.9].
3. Компетентність - актуальна, сформована особистістю якість, яка ґрунтується на знаннях, інтелектуально і особистісно зумовлена соціально-професійна характеристика людини [5].
4. Компетентність - володіння певними знаннями, навичками, життєвим досвідом, що дозволяють міркувати про що-небудь, робити чи вирішувати що-небудь [12].
5. Компетентність – використання набутих знань, умінь і навичок [9, с.15].

1. Компетенція – коло питань, у яких людина добре обізнана, володіє знаннями та досвідом [1, с.42].
2. Компетенція – це можливість встановлення зв'язку між знаннями і ситуацією, або в ширшому розумінні, як здатність знайти, виявити процедуру (знання і дію), яка придатна для вирішення проблеми. Компетенція не може бути визначена через певну суму знань і вмінь, оскільки значна роль у її застосуванні належить обставинам [3, с.8].
3. Компетенція – це деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення: знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, систем цінностей і відносин, які потім виявляються в компетентності людини [5].
4. Компетенція служить для позначення інтегрованих характеристик якості підготовки випускника, категорія результату освіти. Компетенції, подібно до здібностей, визначають успіх у багатьох сферах діяльності [15].
5. Компетенція – здатність людини до якої-небудь діяльності [9, с.15]

Визначення поняття «компетенція», «компетентність» дають змогу вирішити проблеми освіти, наприклад, класифікації компетентностей, способів і засобів їх використання, визначення важливості певних компетентностей у навчанні, соціумі, трудовій та професійній діяльності.

У «Стратегії модернізації змісту загальної освіти» компетентності класифікуються за сферами, вважаючи, що у структурі ключових компетентностей повинні бути представлені:

- компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що ґрунтується на засвоєнні способів набуття знань з різних джерел інформації, у тому числі позашкільних;
- компетентність у сфері суспільно-громадської діяльності (виконання ролей громадянина, виборця, споживача);
- компетентність у сфері соціально-трудової діяльності (у тому числі вміння аналізувати ситуацію на ринку праці, оцінювати власні професійні можливості, орієнтуватися в нормах етики взаємовідносин, навичках самоорганізації);
- компетентність у побутовій сфері (включаючи аспекти власного здоров'я, сімейного побуту тощо);
- І.А. Зимня пропонує свою класифікацію ключових компетентностей:
- компетентності, що належать до внутрішньої взаємодії особистості з собою, як суб'єкту життєдіяльності;
- компетентності, що належать до взаємодії людини з іншими людьми;
- компетентності, що належать до діяльності людини, які проявляються в усіх її типах і формах [5].

А.В. Хуторський виділяє такі ключові компетентності [10]:

- ціннісно-сміслові компетенції;
- загальнокультурні компетенції;
- навчально-пізнавальні компетенції;
- інформаційні компетенції;
- комунікативні компетенції;
- соціально-трудова компетенції;
- компетенції особистісного самовдосконалення.

Серед представлених класифікацій ключових компетентностей на велику увагу заслуговує здоров'язбережувальна компетентність.

У Державному стандарті базової і середньої освіти здоров'язбережувальна компетентність розглядається як здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей.

У класифікації І.А.Зимньої вона розглядається в пункті «Компетентності, які відносяться до людини як особистості, суб'єкта діяльності» і має такий вигляд:

- знання та дотримання норм здорового способу життя, знання небезпеки паління, алкоголізму, наркоманії, СНІДу;
- знання і дотримання правил особистої гігієни, побуту;
- фізична культура людини, свобода і відповідальність вибору способу життя.

Досвід та готовність реалізації цих знань у життєдіяльності, прийняття здоров'язбереження як цінності, регулювання психосоматичного і емоційного прояву стану здоров'я.

У класифікації А.В. Хуторського у пункті «Компетенції особистісного самовизначення» виглядає таким чином:

– це компетенції спрямовані на освоєння способів фізичного, духовного та інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та самопідтримки. Реальним об'єктом у сфері компетенцій виступає сам учень. Він опановує способи діяльності у власних інтересах і можливостях, що виражаються в його безперервному самопізнанні, розвитку необхідних сучасній людині особистісних якостей, формуванні психологічної грамотності, культури мислення та поведінки. До таких компетенцій належать: правила особистої гігієни, турбота про власне здоров'я, статева грамотність, внутрішня екологічна культура. Сюди ж входить комплекс якостей, пов'язаних з основами безпечної життєдіяльності особистості.

Контент-аналіз поняття дозволив отримати чітке визначення дефініції «здоров'язбереження».

1. Здоров'язбережувальна компетентність дає змогу вирішувати проблеми здоров'язбереження людини, групи людей, спільноти та суспільства у просторі всіх чотирьох складових здоров'я – фізичній, соціальній психічній та духовній [2, с.16].

2. Здоров'язбережувальна компетентність: знання та дотримання норм здорового способу життя, знання небезпеки паління, акоголізму, наркоманії, СНІДу; знання і дотримання правил особистої гігієни, побуту; фізична культура людини, свобода і відповідальність вибору способу життя. Досвід і готовність реалізації цих знань життєдіяльності, прийняття здоров'язбереження як цінності, регулювання психосоматичного та емоційного прояву стану здоров'я [5].

3. Здоров'язбережувальна компетентність характеризує вміння людини вести здоровий спосіб життя в усіх сферах її діяльності [8, с.12].

Висновки. Аналіз узагальнюючих позицій різних авторів щодо визначення понять «компетентність», «компетенція», «здоров'язбережувальна компетентність» дозволяє зробити певні висновки:

Компетентність – сукупність знань, умінь, навичок, життєвий досвід, реалізований у певній діяльності.

Компетенція – знання, специфічні якості особистості, здібності, набуті в життєвому досвіді, ведуть до певних результатів у діяльності.

Здоров'язбережувальна компетенція – це реалізація знань та сукупності складових здоров'я (фізичного, психічного, духовного, соціального) в життєдіяльності людини.

Перспективою подальшого розвитку у цьому напрямку є більш детальна розробка понять компетентності та компетенції фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко О. Предметні компетенції з хімії як складова ключових компетенцій особистості / О. Бабенко // Біологія і хімія в школі. – № 5. – 2005. – С. 41–43.
2. Бойченко Т. Алгоритм здоров'ятворення особистості / Т. Бойченко // Біологія і хімія в школі. – № 2. – 2010. – С. 14–16.
3. Бондар С. Компетентність особистості - інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. Бондар // Біологія і хімія в школі. – № 2. – 2003. – С. 8–9.

4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, 2011 р. – Сайт МОН України.
5. Зимняя И.А. Компетентностный подход. Каково его место в системе подходов к проблемам образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – № 8. – 2006. – С. 20–26.
6. Крысин Л.П. Иллюстрированный толковый словарь иностранных слов / Л.П. Крысин. – М. : Эксмо, 2008. – 864 с.
7. Савчин М. Компетентність і компетенції у навчанні хімії / М. Савчин // Біологія і хімія в школі. – № 1. – 2010. – С. 10–14.
8. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Н. Хомский. – М. : Московский университет, 1972. – 258 с.
9. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций [электронный ресурс] А.В. Хуторской // Интернет-журнал "Эйдос". - 2005. - 12 декабря. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>.
10. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. – № 8. – 2004. – С. 26–31.

REFERENCE

1. Babenko O. Predmetni kompetencii' z himii' jak skladova kljuchovyh kompetencij osobystosti / O. Babenko / Biologija i himija v shkoli. – № 5. – 2005. – P. 41–43.
2. Bojchenko T. Algoritm zdorov'jatvorennya osobystosti / T. Bojchenko / Biologija i himija v shkoli. – № 2. – 2010. – P. 14–16.
3. Bondar S. Kompetentnist' osobystosti - integrovanyj komponent navchal'nyh dosjagnen' uchniv / S. Bondar / Biologija i himija v shkoli. – № 2. – 2003. – P. 8–9.
4. Derzhavnyj standart bazovoi' i povnoi' zagal'noi' seredn'oi' osvity // Pro zatverdzhennja Derzhavnogo standartu bazovoi' i povnoi' zagal'noi' seredn'oi' osvity, 2011 r. – Sajt MON Ukrai'ny.
5. Zymnjaja Y.A. Kompetentnostnj podhod. Kakovo ego mesto v systeme podhodov k problemam obrazovanyja / Y.A. Zymnjaja / Visshee obrazovanye segodnja. – № 8. – 2006. – P. 20–26.
6. Krisyn L.P. Ylljustryr tolkovij slovar' ynostrannih slov / L.P. Krisyn. – М. : Eksmo, 2008. – 864 p.
7. Savchyn M. Kompetentnist' i kompetencii' u navchanni himii' / M. Savchyn / Biologija i himija v shkoli. – № 1. – 2010. – P. 10–14.
8. Homskij N. Aspekti teoryy syntaksysa / N. Homskij. – М.: Moskovskij unyversytet, 1972. – 258 p.
9. Hutorskoj A.V. Tehnologija proektyrovanyja kljuchevih y predmetnih kompetencyj // Ynternet-zhurnal "Ejdos". - 2005. - 12 dekabrja. – Rezhym dostupu: <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>.
10. Shadrykov V.D. Novaja model' specyalysta: ynnovacyonnaja podgotovka y kompetentnostnij podhod / V.D. Shadrykov / Visshee obrazovanye segodnja. – № 8. – 2004. – P. 26–31.